

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات ۱۳
گفتار اول: اقسام و تعاریف جنایات ۱۳
الف) جنایت عمد ۱۳
ب) جنایت شبه عمد ۱۳
ج) خطای محض ۱۴
گفتار دوم: عناصر تشکیل دهندهٔ قتل عمد ۱۵
الف) عنصر قانونی ۱۵
ب) عنصر مادی ۱۷
ج) عنصر معنوی ۱۷
گفتار سوم: شرایط عمومی قصاص ۱۸
الف) تساوی در دین ۱۸
ب) فقدان رابطه‌ی پدری ۲۰
ج) تساوی در عقل ۲۰
گفتار چهارم: صاحب حق قصاص ۲۱
الف) حقوق و وظایف صاحبان حق قصاص ۲۳
ب) لزوم تأخر قصاص بر وقوع جنایت ۲۴
ج) شرکت در جنایت و تاثیر آن در قصاص ۲۴
گفتار پنجم: اشکال ارتکاب جنایت ۲۶
الف) مباشرت ۲۷
ب) تسبیب ۲۷
ج) اجتماع مباشرت و تسبیب ۲۸
د) رابطه سببیت در جنایات ۳۱

avabook.com

فصل دوم: قصاص نفس (مجازات قتل عمدی) ۳۷
گفتار اول: قصاص نفس ۳۸
گفتار دوم: منظور و هدف از وضع قصاص ۳۹
گفتار سوم: احکام قصاص بر طبق قرآن مجید ۴۰
گفتارچهارم: مجازات جنایت بر نفس ۴۱
گفتار پنجم: تعزیر و دیه در قتل عمدی ۴۵
گفتار ششم: مجازات تکمیلی ۴۸
گفتار هفتم: مجازات تبعی ۴۹
فصل سوم: قصاص عضو ۵۳
گفتار اول: شرایط قصاص عضو ۵۳
الف) تساوی در محل عضو ۵۴
ب) تساوی در مقدار عضو ۵۵
ج) تساوی در سلامت و کمال بودن عضو ۵۶
د) تساوی در اصلی بودن عضو ۵۸
هـ) عدم تلف جانی یا صدمه به عضو دیگر ۵۸
و) قصاص منافع عضو ۵۹
گفتار دوم: شرایط خاص قصاص بعضی از اعضاء ۶۰
الف) چشم ۶۰
ب) دندان ۶۱
ج) گوش ۶۳
گفتار سوم: موجبات قصاص عضو ۶۴
فصل چهارم: ادله‌ی اثبات جرایم مستوجب قصاص ۶۹
راههای اثبات جنایت ۶۹
گفتار اول : اقرار ۶۹
گفتار دوم: شهادت ۷۳
گفتار سوم: علم قاضی ۷۴
گفتار چهارم : قسامه ۷۶
الف) سابقه و تاریخچه‌ی قسامه ۷۶
ب) شرایط تحقق لوث ۷۷
ج) موارد اجرای قسامه در قتل و جرح و تفاوت‌های آنها ۷۸

avabook.com

ب) فرار جانی و عدم دسترسی به آن ۱۱۰
گفتار ششم: موارد سقوط یا عدم اجرای قصاص ۱۱۱
الف) از بین رفتن محل قصاص ۱۱۱
ب) بخشیده شدن جانی ۱۱۳
ج) به ارث برده شدن قصاص از سوی قاتل ۱۱۶
د) وقوع شبهه ۱۱۷
و) صدمه به دیگری ۱۱۷
نکات کلیدی ۱۱۸
کتاب سوم: قانون مجازات اسلامی (قصاص) ۱۲۳
بخش اول – مواد عمومی ۱۲۳
فصل اول: اقسام و تعاریف جنایات ۱۲۳
فصل دوم: تداخل جنایات ۱۲۵
فصل سوم: شرایط عمومی قصاص ۱۲۶
فصل چهارم: راههای اثبات جنایت ۱۲۹
فصل پنجم: صاحب حق قصاص ۱۳۴
فصل ششم: شرکت در جنایت ۱۳۶
فصل هفتم: اکراه در جنایت ۱۳۸
بخش دوم: قصاص نفس ۱۳۹
بخش سوم: قصاص عضو ۱۴۰
فصل اول: موجب قصاص عضو ۱۴۰
فصل دوم: شرایط قصاص عضو ۱۴۱
بخش چهارم: اجرای قصاص ۱۴۵
فصل اول: مواد عمومی ۱۴۵
فصل دوم: اجرای قصاص نفس ۱۴۸
فصل سوم: اجرای قصاص عضو ۱۴۸
فهرست منابع ۱۵۱

avabook.com

فصل اول: کلیات

گفتار اول: اقسام و تعاریف جنایات

در قانون مجازات اسلامی جنایات بر نفس، عضو و منفعت بر سه قسم عمدی، شبه عمدی و خطای محض تقسیم بندی شده اند که در ذیل به بررسی آن ها می‌پردازیم.

الف) جنایت عمد

اکثر فقهای اسلام، جنایت عمد را چنین تعریف نموده اند: سلب ارادی و ظالمانهٔ حیات انسانی به وسیلهٔ شخص بالغ و عاقل دیگر و در توجیه جنایت عمد و ضابطهٔ تشخیص آن به عمد در فعل بر مجنی علیه و قصد حصول نتیجهٔ مجرمانه اشاره می‌کنند. حضرت امام (ره) در تحریر الوسیله در تعریف عمدی (قتل عمدی) معتقد به خارج کردن حیات شخصی است که ریختن خون او حرام است.

در سیستم حقوق فعلی جنایت عمدی (قتل عمدی) این چنین تعریف می‌شود: قتل عمدی عبارت است از رفتار بدون مجوز قانونی عمدی و آگاهانهٔ یک انسان به نحوی که منتهی به سلب حیات انسان دیگری شود.

ب) جنایت شبه عمد

در جنایت شبه عمد، مرتکب در فعل خود عمد داشته و قصد حصول نتیجهٔ کمتری را نیز دارا بوده، ولی در اثر خطا، نتیجه ای بیشتر از آن چه که مورد نظر اوست حاصل می‌شود.

avabook.com

صاحب جواهر در این باره می‌گوید: «شبه عمد این است که قاتل عمد در فعل دارد ولی آن زدن برای تأدیب یا شوخی یا مانند اینهاست که بر آن قتلی اتفاقی نمی‌افتد».

در قانون مجازات اسلامی، جنایت در مواردی که شبه عمد محسوب می‌شود بدین ترتیب است:

الف– هرگاه مرتکب نسبت به مجنی علیه قصد رفتاری را داشته، لکن قصد جنایت واقع شده یا نظیر آن را نداشته باشد و از مواردی که مشمول تعریف جنایات عمدی می‌گردد، نباشد.

ب– هرگاه مرتکب جهل به موضوع داشته باشد. مانند آنکه جنایاتی را با اعتقاد به این که موضوع رفتار وی شیء یا حیوان و یا افراد مشمول مادهٔ (۳۰۲) این قانون است به مجنی علیه وارد کند، سپس خلاف آن معلوم گردد.

پ– هرگاه جنایت به سبب تقصیر مرتکب واقع شود، مشروط بر این که جنایت واقع شده یا نظیر آن مشمول تعریف جنایت عمدی نباشد.

در قتل شبه عمد، فعلی که مرتکب به صورت آگاهانه انجام می‌دهد و سبب مرگ مجنی علیه می‌شود، باید از شرایط زیر برخوردار باشد:

اولاً– آن فعل نوعاً کشنده نباشد.

ثانیاً– خطای شبه عمد مرتکب، موجب قتل گردد. فعل مرتکب از ابتدا مشروع و مباح است ولی مرتکب حین انجام فعل مجرمانه در اثر خطایی باعث مرگ دیگری می‌شود. مسئولیتی که متوجه اوست به لحاظ خطایی است که ارتکاب یافته است.

ثالثاً– حصول نتیجه باید برای مرتکب غیر قابل پیش بینی باشد.

ج) خطای محض

در خطای محض فاعل (مرتکب) نه در فعل و نه در نتیجهٔ آن عمد ندارد و مرتکب خطای جزایی هم نمی‌شود.

طبق ماده ۲۹۲ ق.م.ا جنایت در موارد زیر خطای محض محسوب می‌شود:

الف– در حال خواب و بیهوشی و مانند آن ها واقع شود.

ب– به وسیلهٔ صغیر یا مجنون ارتکاب یابد.

avabook.com

پ– جنایتی که در آن، مرتکب نه قصد جنایت بر مجنی علیه را داشته باشد و نه قصد ایراد فعل واقع شده بر او را، مانند آن که تیری به قصد شکار رها کند و به فردی برخورد نماید.

تبصره– در مورد بندهای (الف) و (پ) هرگاه مرتکب آگاه و متوجه باشد کـه اقـدام او نوعـاً موجب جنایت بر دیگری می‌گردد، جنایت عمدی محسوب می‌شود.

قتل عمد محقق (ره) در تعریف قتل عمدی می‌فرماید (وَ هـوَ ازهـاقُ الـنَفسِ المعصَـومهِ المُکافَئـهَ عمدا وعُدوانا)[1و2]

یعنی، قتل عمدی عبارت است از اخراج نفس و روح انسان به نحو عمد و عدوان به وسیله شخص دیگر نظر این تعریف را پروفسور گارو دانشمند فرانسوی در کتاب شرح حقوق فرانسه ذکر نمـوده است.

Le meutre est la destruction volontaire et de vie d'un nomme par 1e fait d'un autre nomme.

طبق این تعریف قتل عمدی سلب ارادی حیات است از شخصی بـه وسـیله شـخص دیگـر بـدون مجوز قانونی ماده ۲۹۵ قانون جزای فرانسه نیز قتل را ارتکاب آدم کشـی عمـدی توصـیف نمـوده است.

گفتار دوم: عناصر تشکیل دهندهٔ قتل عمد

عناصر تشکیل دهندهٔ جرم قتل عمدی عبارت است از: ۱– عنصر قانونی ۲– عنصر مادی ۳– عنصر معنوی

الف) عنصر قانونی

مواد ۲۹۰ و ۳۸۱ ق.م.ا عنصر مادی جرم قتل عمدی را تشکیل می‌دهند.

---

[1]–محقق ، شرایع الاسلام ، ج ٤ ، ص ۱۹۵– ترجمه فارسی شرایع الاسلام تامین محقق حلـی ترجمـه ابوالقاسـم بـن احمـد یزدی ، به کوشش محمد تقی دانش پژوه از انتشارات دانشگاه تهران ٤/۱۰۹۸ جلد چهارم صفحه ۱۹۰۷

۲– مرحوم شهید ثانی در شرح لمعه ج ۲ صفحه ۳۹۳، قصد سلب حیات از شخص معین با انجام کـاری بـرای تحقـق قتـل عمدی لازم می داند.

avabook.com

مطابق مادهٔ ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی، جنایت در موارد زیر عمدی محسوب می‌شود:

الف- هرگاه مرتکب با انجام کاری قصد ایراد جنایت بر فرد یا افرادی معین یا فرد یا افرادی غیرمعین از یک جمع را داشته باشد و در عمل نیز جنایت مقصود یا نظیر آن واقع شود، خواه کار ارتکابی نوعاً موجب وقوع آن جنایت یا نظیر آن بشود، خواه نشود.

ب- هرگاه مرتکب، عمداً کاری انجام دهد که نوعاً موجب جنایت واقع شده یا نظیر آن، می‌گردد، هرچند قصد ارتکاب آن جنایت و نظیر آن را نداشته باشد ولی آگاه و متوجه بوده که آن کار نوعاً موجب آن جنایت یا نظیر آن می‌شود.

پ- هرگاه مرتکب قصد ارتکاب جنایت واقع شده یا نظیر آن را نداشته و کاری را هم که انجام داده است، نسبت به افراد متعارف نوعاً موجب جنایت واقع شده یا نظیر آن، نمی‌شود لکن درخصوص مجنی علیه، به علت بیماری، ضعف، پیری یا هر وضعیت دیگر و یا به علت وضعیت خاص مکانی یا زمانی نوعاً موجب آن جنایت یا نظیر آن می‌شود مشروط بر آنکه مرتکب به وضعیت نامتعارف مجنی علیه یا وضعیت خاص مکانی یا زمانی آگاه و متوجه باشد.

ت- هرگاه مرتکب قصد ایراد جنایت واقع شده یا نظیر آن را داشته باشد، بدون آنکه فرد یا جمع معینی مقصود وی باشد، و در عمل نیز جنایت مقصود یا نظیر آن، واقع شود، مانند اینکه در اماکن عمومی بمب گذاری کند.

تبصره ۱- در بند (ب) عدم آگاهی و توجه مرتکب باید اثبات گردد و در صورت عدم اثبات، جنایت عمدی است مگر جنایت واقع شده فقط به علت حساسیت زیاد موضع آسیب، واقع شده باشد و حساسیت زیاد موضع آسیب نیز غالباً شناخته شده نباشد که در این صورت آگاهی و توجه مرتکب باید اثبات شود و در صورت عدم اثبات، جنایت عمدی ثابت نمی‌شود.

تبصره ۲- در بند (پ) باید آگاهی و توجه مرتکب به اینکه کار نوعاً نسبت به مجنی علیه، موجب جنایت واقع شده یا نظیر آن می‌شود ثابت گردد و درصورت عدم اثبات، جنایت عمدی ثابت نمی‌شود.

---

avabook.com

قتل سلب حیات از یک انسان زنده است. بنابراین لازمهٔ ثبوت قتل، وجود یک مجنی علیه (انسان) که زنده است می‌باشد و جنایت بر مرده فقط مجازات دیه را در بر خواهد داشت.

ب) عنصر مادی

عنصر مادی قتل شامل ۳ جزء می‌باشد:

- **رفتار فیزیکی:** که اعم از فعل و یا ترک فعل می‌باشد. اگرچه عموماً قتل عمد به واسطهٔ فعل مثبت مادی صورت می‌گیرد اما گاهی ممکن است قتل عمد ناشی از ترک فعل نیز واقع شود.
- **شرایط و اوضاع و احوال:** یعنی وضعیتی که قانونگذار وجود یا فقدان آن را برای تحقق جرم ضروری دانسته است. این شرایط عبارتند از:

الف- انسان بودن مجنی علیه، در این مورد باید نقطهٔ آغاز حیات، که فرد از آن زمان قربانی جرم تلقی می‌شود، مشخص گردد.

ب- در جرایم علیه اشخاص، جرم باید علیه شخص دیگری واقع شود. بنابراین خودکشی و مساعدت به خودکشی در صورت انجام عنصر مادی، جرم نیست.

پ- مجنی علیه جرم باید محقون الدم باشد. (محقون الدم یعنی کسی که باید از ریختن خون او جلوگیری شود.)به عبارت دیگر مجنی علیه جرم قتل باید مستحق کشتن باشد و خون او محترم است. در غیر این صورت، اگر مجنی علیه مهدورالدم باشد، بر مرتکب مجازاتی نیست.

ت- وقوع نتیجهٔ مشخص در جرم قتل، باید نتیجهٔ مورد نظر که همان کشتن و سلب حیات دیگری است، حاصل گردد تا عنوان قتل بر آن صدق نماید. در غیر این صورت نمی‌توان کسی را به جرم قتل مجازات نمود.

ج) عنصر معنوی

مجرم باید در ارتکاب جرم، قاصد باشد و حصول نتیجهٔ جرم ارتکابی را بخواهد. به عبارت دیگر در ارتکاب جرم، سوءنیت داشته باشد و هم قصد فعل (قصد ارتکاب جرم) و هم قصد حصول نتیجه (که کشتن دیگری است) را داشته باشد. هرگاه مرتکب، نتیجهٔ جرم ارتکابی را قبلاً در نظر

avabook.com